

Dr hab. Magdalena Budyn-Kulik, prof. UMCS
Katedra Prawa Karnego i Kryminologii UMCS
Pl. Marii Curie Skłodowskiej 5
20-031 Lublin

Lublin, 18 marca 2020 r.

Ocena

**dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr Joanny Piórkowskiej- Flieger pt.
„Skutek czynu zabronionego w polskim prawie karnym”.**

I. Podstawa do sporządzenia opinii- uchwała Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów z dnia 5 lutego 2020 r. o powołaniu do pełnieniu funkcji recenzenta w przewodzie habilitacyjnym dr Joanny Piórkowskiej- Flieger w dziedzinie nauk prawnych, w dyscyplinie prawo.

II. Ocena osiągnięć naukowych

1. Ocena rozprawy habilitacyjnej

Jako osiągnięcie naukowe spełniające wymagania z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017, poz. 1789) dr Joanna Piórkowska- Flieger wskazała monografię zatytułowaną „Skutek czynu zabronionego w polskim prawie karnym”.

Tytuł pracy został sformułowany w prosty sposób, wyraźnie wynika z niego problematyka pracy.

Wybór tematyki monografii również należy ocenić pozytywnie. Choć problematyka obiektywnego przypisania w ostatnich latach cieszy się coraz większą popularnością i zainteresowaniem dogmatyków prawa karnego, niewiele wypowiedzi dotyczy samego skutku, jego istoty, czy prób zdefiniowania. Skupiają się one raczej na procesie przypisywania go sprawcy. Niewątpliwie zatem kompleksowa monografia dotycząca skutku jest potrzebna i wypełnia istniejącą lukę.

Praca prezentuje dobry poziom merytoryczny. Nie zawiera błędów rzeczowych. Wywody prowadzone są ze znajomością rzeczy i dobrym wyczuciem konstrukcji poszczególnych typów; znajdują oparcie w literaturze przedmiotu i orzecznictwie.

Konstrukcja monografii nie budzi większych zastrzeżeń. Niewątpliwie przy tak rozległej i wieloaspektowej problematyce zawsze można odczuwać niedosyt. Zdaniem recenzentki Autorka potrafiła okiełznać prowadzone rozważania, ograniczając je do płaszczyzny prawa karnego z niewielkim tylko wyjściem, acz w pracy na ten temat koniecznym, na płaszczyznę językową i filozoficzną. Nie zatraciła przy tym właściwych proporcji.

Praca składa się z dziesięciu rozdziałów, wstępu i uwag końcowych, opatrzona jest wykazem skrótów i bibliografią. Liczy 500 stron (bez wykazu literatury). Rozdział I zawiera uwagi wprowadzające. Dotyczy pojęcia skutku w języku polskim, a także rozumienia tego pojęcia na gruncie innych nauk- przede wszystkim filozofii i logiki. Rozdział II poświęcony jest analizie skutku jako ustawowego znamienia czynu zabronionego, a rozdział III- rodzajom skutku czynu zabronionego. W rozdziale IV zostały omówione sposoby określenia skutku w opisie znamion czynu zabronionego. Kolejny rozdział dotyczy podziału przestępstw na formalne i materialne. Rozdział VI zatytułowany został „Udział przestępnego skutku w części szczególnej kodeksu karnego”, rozdział VII zaś porusza problematykę skutku w zakresie form stadialnych i zjawiskowych przestępstwa. Roli skutku czynu zabronionego w kontekście innych instytucji prawa karnego poświęcony jest rozdział VIII. W rozdziale IX Autorka zawiera rozważania na tle obowiązków kompensacyjnych dotyczące szkody jako skutku przestępstwa. Ostatni rozdział poświęcony jest znaczeniu skutku przy wymiarze kary.

Poszczególne rozdziały mają różną konstrukcję; niektóre, np. II, III i V są mocno rozbudowane, inne mają wyodrębnione podrozdziały, ale jest ich znacznie mniej- rozdziały I, VII, VIII, pozostałe nie zostały podzielone na mniejsze jednostki redakcyjne. Nie stanowi to bynajmniej wady pracy. Taka systematyka jest przejrzysta i uzasadniona omawianą problematyką.

Jedynе, drobne, zastrzeżenie odnośnie do konstrukcji pracy dotyczy sposobu formułowania tytułów poszczególnych podrozdziałów w rozdziale II i VII- „skutek a...”. Takiej ujęcie jest bardzo szerokie i jednocześnie sprawia wrażenie pewnego niedookreślenia. Może przez to wydawać się, że Autorka nie potrafi wskazać, o jaką relację między skutkiem a inną okolicznością Jej chodzi. Zdaję sobie sprawę z tego, że taki sposób formułowania tytułów jest bardzo powszechny w literaturze. Jest niewątpliwie wygodny, ponieważ pozwala na lakoniczne ujęcie kwestii będących przedmiotem rozważań i prawdopodobnie dlatego Autorka zdecydowała się na zastosowanie go. Nieco niezręczne jest również ujęcie tytułu rozdziału VI („Udział (...) skutku w części szczególnej k.k.”) oraz rozdziału VIII („Rola

skutku (...) w obrębie instytucji (...)”. Przyjęte rozwiązania nie wpływają w sposób negatywny na wartość całej pracy.

Konstrukcja pracy stanowi wyraz przyjęcia określonej koncepcji i wizji pracy przez jej Autorkę. Czytelnik (recenzent) może mieć własny, odmienny, pogląd na tę kwestię, co nie znaczy, że koncepcja Autorki jest niewłaściwa. Dlatego powyższe uwagi nie umniejszają wartości pracy.

Praca jest w poprawna pod względem językowym; przypisy i wykaz literatury zostały sporządzone prawidłowo. Niepotrzebne wydaje się wyodrębnienie źródeł internetowych, które powinny zostać odpowiednio włączone do ogólnego wykazu. Istnieją różne metody tworzenia wykazu orzecznictwa. Habilitantka przyjęła chronologię za jedyne kryterium, nie wyodrębniając rodzaju orzeczenia (uchwała, wyrok, postanowienie). Jest to rozwiązanie poprawne, chociaż wydaje się nieco mniej czytelne niż podział na rodzaje orzeczeń i w ramach poszczególnych grup, uszeregowanie orzeczeń chronologicznie.

We wstępie zostały wyjaśnione przyczyny poświęcenia uwagi przedmiotowym kwestiom. Habilitantka określiła cel powstania pracy, omówiła jej konstrukcję oraz wskazała metodę, jaką posłużyła się przy jej pisaniu.

Rozdział I obejmuje rozważania dotyczące rozumienia skutku w polskim języku powszechnym oraz ujęcia skutku i jego relacji do przyczyny na gruncie filozofii, jak również kwestii przyczynowości w logice. Słusznie Autorka najwięcej uwagi poświęciła postrzeganiu przyczynowości w filozofii, ponieważ w tej dziedzinie nauki ów problem jest wnikliwie analizowany. Habilitantka uniknęła pułapki nadmiernego zagłębienia się w rozważania filozoficzne, ograniczając je do niezbędnych z perspektywy prawnokarnej. Wniosek kończący ten rozdział mógłby się na pierwszy rzut oka wydawać mało odkrywczy (Autorka stwierdziła ogromne zróżnicowanie ocen w tej mierze), jest jednak potrzebny, ponieważ pokazuje skalę trudności, z jakimi musi mierzyć się badacz tej problematyki.

Rozdział II poświęcony jest charakterystyce skutku jako ustawowego znamienia czynu zabronionego. Habilitantka przyjęła, że skutek stanowi wywołaną czynem sprawcy lub utrzymywaną przez niego zmianę w rzeczywistości w granicach wyznaczonych przez dobro prawne, chronione przez przepis statuujący określony czyn zabroniony, która jest oddzielona od zachowania sprawcy, zarówno pod względem czasowym, jak i miejscowym. Takie ujęcie należy zaaprobować, w szczególności zasadne jest objęcie pojęciem skutku również niebezpieczeństwo i przeżycia psychiczne. Dr Joanna Piórkowska- Flieger zajęła więc określone stanowisko w istniejącym sporze, czego oczekuje się od samodzielnego pracownika nauki. Umiejętnie zaangażowała się w prowadzony w tej mierze spór naukowy. Bardzo

interesujące są rozważania Autorki dotyczące skutku jako zmiany oraz skutku w kontekście przedmiotu czynności wykonawczej. Przeanalizowała ona skrupulatnie wypowiedzi doktryny w tym zakresie, wyprowadziła poprawne wnioski.

Ciekawe jest stanowisko Autorki dotyczące podziału przestępstwa na przestępstwa z naruszenia dobra prawnego i przestępstwa z narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo. Uważa go ona za nieuzasadniony, ponieważ przestępstwa z narażenia na niebezpieczeństwo konkretne, które mają charakter materialny, nie mieści się w grupie pierwszej, a także ze względu na fakt, iż niektóre przestępstwa z narażenia na niebezpieczeństwo abstrakcyjne mają charakter skutkowy. Habilitantka umiejętnie przedstawiła istniejące w doktrynie rozbieżności odnośnie do tego, czy skutek musi dotyczyć (obejmować) dobro prawne. Zaprezentowała własny pogląd i właściwie go uargumentowała.

Autorka gruntownie przeanalizowała znaczenie pojęcia „czyn” w prawie karnym pod kątem zawierania się w nim pojęcia „skutku”.

Uwagi dotyczące elementu czasu mogłyby zostać włączone w poszerzone rozważania odnośnie do rozróżnienia między skutkiem a następstwem, bez konieczności wyodrębniania ich w podrozdział.

Wydaje się, że Habilitantka mogła pokusić się o sformułowanie własnej siatki pojęciowej w §9 rozdziału II. Sama wskazuje na pewne nieścisłości terminologiczne, m.in. związane z używaniem określenia „skutek ostateczny”, które odnosi się do skutku wymaganego przez ustawodawcę do zrealizowania znamion, niekoniecznie będącego końcową (ostateczną) zmianą spowodowaną w świecie zewnętrznym przez czyn.

Bardzo ważna jest próba rozróżnienia skutku i następstwa. Brak jest w literaturze przedmiotu kompleksowych, zadowalających wypowiedzi w tej mierze. Autorka podejmuje taką próbę, zwracając przede wszystkim uwagę na odmienne ukształtowanie strony podmiotowej w przypadku tych dwóch znamion. Jest to niewątpliwie kluczowe kryterium, zabrakło tu jednak trochę głębszej analizy i pokuszenia się o sformułowanie jeszcze jakichś innych lub wyrażenie stanowczego poglądu, że nie można ich wskazać i ewentualnego sformułowania jakichś wniosków *de lege ferenda*.

Jednym z problemów ujętych w rozdziale II jest również miejsce skutku czynu zabronionego w strukturze normy prawnokarnej. Zdaniem recenzenta rozważanie te można by pominąć. Jednak wniosek taki wynika z mojego poglądu na zasadność stosowania koncepcji norm sprzężonych. Zadając sobie sprawę z tego, że jest ona może nie tyle dominująca, jak pisze Autorka, co popularna, nie kwestionuję wprowadzenia § 11 do struktury pracy. Powyższa uwaga wynika z zajęcia określonego stanowiska w sporze dogmatycznym, nie

stanowi zarzutu skierowanego wobec pracy Habilitantki, a jej wywód w tej mierze, jej poprawny.

Ze względu na to, że rozdział II jest mocno rozbudowany i analizowanych jest w nim skutek z różnych punktów widzenia, warto może byłoby pokusić się o jego całościowe podsumowanie.

W rozdziale III Autorka przedstawiła własną propozycję klasyfikacji skutków czynu zabronionego. Należy to ocenić pozytywnie, ponieważ w doktrynie prawa karnego nie ma żadnej ogólnie przyjętej klasyfikacji skutku czynu zabronionego. Wyodrębnionych zostało 9 rodzajów skutku. Wydaje się, że można by tę klasyfikację nieco bardziej uszczegółowić, a dokładniej stworzyć kilka klasyfikacji w oparciu o różne kryteria, ponieważ poszczególne kryteria wyodrębnione przez Habilitantkę zawierają się w innych, często krzyżujących się, płaszczyznach, np. ze względu na charakter skutku (płaszczyzna przedmiotowa)- skutek o charakterze fizjologicznym, ekonomicznym, dotyczący sfery psychicznej człowieka, także skutek w postaci określonego zachowania; ze względu na pewność(?) skutku- skutek nieodwracalny i odwracalny; ze względu na „mierzalność” skutku- skutek wymierny i niewymierny; ze względu na zakres ustawowego opisu- skutek czynu zabronionego stanowiący i niestanowiący jego ustawowego znamienia. Pomimo podniesionych zastrzeżeń, treść tego rozdziału należy ocenić pozytywnie. Charakterystyka poszczególnych rodzajów skutku nie budzi zastrzeżeń, znajduje oparcie w bogatej literaturze. Autorka formułuje interesujące wnioski, z którymi nie sposób się nie zgodzić, że również w przypadku przestępstw powszechnie włączanych do kategorii materialnych, różnie interpretuje się należący do ich znamion skutek, a niekiedy uwzględnia się przy wykładni skutek w przypadku czynów zabronionych zaliczanych do formalnych.

W rozdziale IV Autorka dokonała przeglądu przepisów kodeksu karnego pod kątem sposobów wyrażania skutkowego charakteru czynu zabronionego. Przeprowadzona analiza jest wnikliwa, punktem wyjścia były reguły wykładni językowej, wzbogacone następnie o reguły innych rodzajów wykładni, m.in. systemowej i funkcjonalnej. Habilitantka formułuje zasługujący na aprobatę wnioski, że niewątpliwie wypracowanie określonej konwencji ujmowania znamion czynu zabronionego o charakterze materialnym, pozwoliłoby na usunięcie wielu wątpliwości interpretacyjnych dotyczących uznania czynu zabronionego za skutkowy lub bezskutkowy.

Rozdział V obejmuje szeroki zakres zagadnień. Oczywiście, jak wskazuje Autorka, podział przestępstw na materialne i formalne jest w zasadzie powszechnie akceptowany, a

zakres i definicje tych określeń nie budzą wątpliwości. Nie do końca zgadzam się natomiast ze stwierdzeniem Habilitantki, dzielącej w tej mierze pogląd I. Andrejewa, że „przestępstwa materialne stanowią przykład jasnej typizacji czynu zabronionego, ponieważ występowanie skutku w ustawowym opisie czynu zasadniczo gwarantuje jasność przepisu” (s. 253). Dochodzi tu do pewnego przemieszania płaszczyzn. Nie do końca uprawnione jest sprowadzanie istoty rzeczy do respektowania zasady *nullum crimen sine lege certa*. Po prostu niekiedy skutek nie jest prawnie relewantny i jego brak w opisie czynu nie jest błędem czy przeoczeniem. Za trafny należy uznać pogląd Autorki, że wyodrębnianie tzw. przestępstwa materialnych ściętych nie jest niezbędne, a już z pewnością ich nazwa nie jest adekwatna.

Jednym z głównych problemów, jakimi zajmuje się Habilitantka w rozdziale V jest kwestia kauzalności zaniechania. Przytacza wiele wypowiedzi doktryny na ten temat, krytycznie odnosząc się do referowanych poglądów. Za trafną należy uznać Jej polemikę z M. Rodzyńkiewiczem odnośnie do wniosków wypływających w tej mierze z treści art. 2 k.k. (s. 276-277).

Kolejną kwestią, będącą przedmiotem zainteresowania Autorki w tym rozdziale jest związek przyczynowy między czynem a skutkiem oraz obiektywne przypisanie. Omówione zostały różne teorie związku przyczynowego (teorię ekwiwalencji, teorię adekwatnego związku przyczynowego, teorię relewancji, teorię skutków koniecznych i przypadkowych teorię sprawstwa społecznie niebezpiecznego i teorię warunku właściwego- teorię warunku odpowiadającego empirycznie potwierdzonej prawidłowości). W rozważaniach poświęconych obiektywnemu przypisaniu, warto zwrócić uwagę na te dotyczące jednego z kryteriów tego przypisania- naruszenia reguł postępowania z dobrem prawnym (tzw. reguł ostrożności). Habilitantka trafnie zauważa, że nie można ograniczać tej okoliczności wyłącznie do czynów zabronionych popełnianych nieumyślnie, chociaż *prima facie* tak by wynikało z treści przepisów kodeksu karnego. Pamiętać jednak należy, że naruszenie wymaganej ostrożności nie jest wówczas konstytutywnym elementem strony przedmiotowej czynów popełnianych umyślnie. Zasadny jest również brak utożsamiania reguł ostrożności z regułami postępowania z dobrem prawnym, które mają szerszy zakres.

Pod nieco enigmatycznym tytułem rozdziału VI- „Udział przestępnego skutku w części szczególnej kodeksu karnego” kryje się próba ustalenia proporcji między przestępstwami materialnymi i formalnymi w części szczególnej kodeksu karnego. Wydaje się być ona uzasadniona zajętym wcześniej przez Autorkę stanowiskiem, że ustawodawca powinien formułować czyny zabronione, nadając im charakter materialny. Niezwykle skrupulatnie przeliczyła Ona typy czynów zabronionych pod tym kątem, co pozwoliło jej na

stwierdzenie, że większość przewidzianych w części szczególnej kodeksu karnego przestępstw ma charakter materialny (na 547 typów przestępstw 293). Habilitantka skrupulatnie analizuje te rodzaje typów w poszczególnych rozdziałach kodeksu karnego, uwzględniając istniejące w doktrynie rozbieżności. W podsumowaniu tego rozdziału Autorka pozytywnie ocenia dającą się zaobserwować przewagę przestępstw materialnych nad formalnymi.

W rozdziale VII ukazano skutek czynu zabronionego przez pryzmat form stadialnych i zjawiskowych czynu zabronionego. Interesujące są rozważania odnośnie do form stadialnych, ponieważ bardzo rzadko w literaturze przedmiotu sięga się po takie ujęcie. Zabrakło tu może rozdzielenie płaszczyzn. Autorka omawia przedmiotowe kwestie z perspektywy rodzaju czynu zabronionego, którego poszczególne formy stadialne dotyczą. Warto byłoby może pokusić się o rozważania dotyczące charakteru samego przygotowania czy usiłowania. *Prima facie* nasuwa się wniosek, że np. przygotowanie ma charakter materialny, a skutkiem jest stworzenie warunków umożliwiających usiłowanie popełnienia czynu zabronionego.

Kwestia skutkowego lub bezskutkowego charakteru podżegania i pomocnictwa jest natomiast często poruszana w literaturze. Pojawiają się w tej mierze sprzeczne poglądy. Habilitantka opowiada się za bezskutkowym charakterem podżegania i skutkowym pomocnictwa. Oba stanowiska są prawidłowo uargumentowane, chociaż recenzent prezentuje inny pogląd odnośnie do charakteru podżegania. Taki spór ma jednak charakter czysto dogmatyczny i nie wpływa na ocenę monografii Habilitantki. Autorka odnosi się oczywiście także do innych form zjawiskowych popełnienia czynu zabronionego. Rozważania są prowadzone prawidłowo, poparte odwołaniami do literatury przedmiotu.

Pod dość enigmatycznym brzmącym tytułem rozdziału VIII- „Rola skutku czynu zabronionego w obrębie innych instytucji prawa karnego” kryje się analiza znaczenia skutku czynu zabronionego w kontekście miejsca popełnienia czynu zabronionego, czynnego żalu i przedawnienia. O ile prawidłowe jest określenie czynnego żalu czy przedawnienia mianem instytucji, o tyle w odniesieniu do miejsca popełnienia czynu zabronionego nie jest to zręczne sformułowanie. Rozumiem jednak pewną trudność w znalezieniu określenia pozwalającego na zbiorcze ujęcie innych istotnych z punktu widzenia tematyki pracy kwestii. Odnośnie do miejsca popełnienia czynu najistotniejszym problemem jest tzw. przestępstwo tranzytowe oraz dystansowe. Autorka omawia tu również kwestie związane z miejscem popełnienia czynu w różnych formach zjawiskowych. Uwzględnia również aspekt procesowy.

Habilitantka gruntownie przeanalizowała problematykę skutku z perspektywy instytucji czynnego żalu, wyróżniając różne jej rodzaje na gruncie kodeksu karnego (zapobieżenie

skutkowi lub staranie się o zapobieżenie skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego- art.15 k.k., naprawienie szkody lub uzgodnienia przez pokrzywdzonego i sprawcę sposobu jej naprawienia, czynienie przez sprawcę starań o naprawienie szkody lub o jej zapobieżenie- art. 60 § 2 pkt 1-2 k.k.), uchylenie grożącego niebezpieczeństwa- np. art.160 § 4 k.k.). Autorka podkreśla istotny z punktu widzenia tematu pracy warunek skorzystania z omawianej instytucji, mianowicie, że chociaż zapobieżenie skutkowi nie musi być rezultatem wyłącznie zachowania sprawcy, który może skorzystać z pomocy lub pośrednictwa innej osoby, to właśnie sprawca musi uruchomić ciąg kazualny prowadzący do nienastąpienia skutku.

Kolejną instytucją, o której mowa w rozdziale VIII jest przedawnienie. Autorka zwraca uwagę na poruszaną w literaturze kwestię czasu ujawnienia skutku w kontekście upływu terminów przedawnienia.

Jednym ze skutków czynu zabronionego może być szkoda. Traktuje o tym rozdział IX, który zawiera rozważania dotyczące obowiązków kompensacyjnych w prawie karnym. Autorka odniosła się zarówno do problematyki szkody stanowiącej skutek będący *expressis verbis* ustawowym znamieniem czynu zabronionego, ale także do czynów, w których opisie szkoda się nie pojawia, ale po realizacji znamienia czasownikowego zazwyczaj faktycznie powstaje. W rozdziale tym pokazane zostały zarówno prawnokarne aspekty spowodowania przez sprawcę szkody lub krzywdy (kompensacja), jak i cywilnoprawne (odpowiedzialność odszkodowawcza). Habilitantka szczególną uwagę zwraca na znaczenie w tej mierze nowelizacji kodeksu karnego z 20 lutego 2015 r. ustawą o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz.396), która wprowadziła rozdział V a pt. „Przepadek i środki kompensacyjne.” Autorka zasadnie zauważam że przewidziane w kodeksie karnym środki o charakterze kompensacyjnym mogą być stosowane nie tylko w razie skazania za przestępstwo skutkowe, ale również- za formalne, przez popełnienie którego faktycznie skutek w postaci krzywdy i/lub szkody powstał.

Habilitantka pozytywnie ocenia nowelizację art. 46 k.k. Jej zdaniem stosowanie przy orzekaniu obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę przepisów prawa cywilnego kończy część sporów co do stosowania przepisów prawa cywilnego na gruncie tych instytucji. W rozważaniach odwołuje się także do przepisów kodeksu cywilnego, kodeksu postępowania karnego, co rozszerza perspektywę i stanowi o ich kompleksowości. Nieco krótsze są uwagi dotyczące nawiązki. Autorka odnosi się do kwestii spornej w doktrynie- określenia wysokości dolnej granicy nawiązki, przychylając się do jednego z prezentowanych w tej mierze poglądów.

Ostatni rozdział, poświęcony jest znaczeniu skutku czynu zabronionego w zakresie

wymiaru kary. Niewątpliwie jest to okoliczność wskazana w art. 53 k.k. jako jedna z przesłanek wymiaru kary. Autorka trafnie zaznacza, że brak nastąpienia skutku w przypadku przestępstw materialnych powinno zawsze automatycznie wpływać na łagodniejszy wymiar kary wobec sprawcy. Pewną oczywistością jest konsekwencja nastąpienia skutku w przestępstwach skutkowych. Skoro jego nastąpienie wpisane jest w istotę czynu, nie powinno wpływać na surowszy wymiar kary; jedynie w przypadku, gdy ów skutek jest nietypowo poważny, można potraktować go jako okoliczność obciążającą.

Recenzowana monografia mimo podniesionych pewnych uwag krytycznych stanowi twórczy i istotny wkład Autorki w rozwój nauki polskiego prawa karnego. Jest pierwszym kompleksowym opracowaniem dotyczącym samego skutku w prawie karnym, a nie sposobów jego przypisywania. Cenne jest także zebranie rozproszonych w tej mierze poglądów doktryny.

2. Ocena pozostałego dorobku naukowego

Habilitantka jest autorką monografii „Fałsz dokumentu w polskim prawie karnym” (Kraków 2004), autorką lub współautorką ponad 20 artykułów naukowych zamieszczonych w czasopismach i pracach zbiorowych, 6 glos oraz komentarza do kodeksu karnego i kodeksu wykroczeń. Jest także autorką rozdziału poświęconego przestępstwom przeciwko wiarygodności dokumentów w Systemie Prawa Karnego. Należy podkreślić, że Habilitantka oprócz prac jednoautorskich ma w dorobku także współautorstwa nie tylko z przedstawicielami doktryny prawa karnego, ale również z autorami zajmującymi się innymi gałęziami prawa, np. prawem konstytucyjnym. Świadczy to o umiejętności interdyscyplinarnego postrzegania problemów z zakresu prawa karnego.

Pierwsza dająca się wyodrębnić grupa zainteresowań naukowych Habilitantki dotyczy dokumentu. Niewątpliwie znaczącą pozycję w Jej dorobku zajmuje monografia pt. „Fałsz dokumentu w polskim prawie karnym”, stanowiąca skróconą wersję rozprawy doktorskiej. Jest to praca ceniona w doktrynie, która do dzisiaj pozostaje w dużej mierze aktualna (ze względu na czas powstania, dane statystyczne nie odzwierciedlają stanu obecnego). Zawarte w niej rozważania dotyczą problematyki fałszu materialnego i intelektualnego dokumentu, wypełnienia w sposób nieuprawniony blankietu, a także użycia podrobionego bądź przerobionego dokumentu lub dokumentu zawierającego poświadczenie nieprawdy i wypełnionego w sposób nieuprawniony blankietu. Praca ma charakter kompleksowy. Oprócz rzetelnej analizy dogmatycznej poszczególnych typów czynów zabronionych, Autorka przedstawiła również ogólną charakterystykę przestępstw przeciwko wiarygodności

dokumentów, rodzaje fałszu dokumentu statystyczny obraz opisywanego zjawiska, rys historyczny prawnokarnej ochrony dokumentów, analizę pojęcia dokumentu w rozumieniu różnych gałęzi prawa oraz na gruncie różnych nauk. Szeroko potraktowany został przedmiot ochrony przepisów przewidujących przestępstwa przeciwko dokumentom (znaczenie dowodowe dokumentów).

Problematyki odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko dokumentom dotyczą także inne kolejne prace: rozdziały w opracowaniach zbiorowych „Ewolucja pojęcia dokumentu w polskich kodeksach karnych” (opublikowana w pracy: L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska, Lublin 2005, s.509-519); „Propozycje nowelizacji art.270 k.k.- próba oceny” (zamieszczona w pracy: J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński (red.), Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej, Warszawa 2008, s.184-197); „Odpowiedzialność karna notariusza w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego” (w pracy: A. Oleszko (red.), „Odpowiedzialność karna notariusza”, Warszawa 2010, s.270-290); rozdział XII pt. „Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów” (w: L. Gardocki (red.), System prawa karnego, t. 8. Przestępstwa przeciwko państwu i dobrom zbiorowym, Warszawa 2013, s. 975-1070, wyd. 2, Warszawa 2018), a także artykuł „Poświadczenie nieprawdy przez notariusza jako podstawa jego odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej” (Rejent, marzec 2010, s.219-232) oraz liczne glosy (glosa do uchwały SN z 30 czerwca 2004 r., I KZP 12/04, OSP 2005, z. 3, poz. 41, s. 171-173; glosa do uchwały SN z 17 marca 2005 r., I KZP 2/05, OSP 2005, z. 11, poz. 133, s. 603-605; glosa do postanowienia SN z 29 listopada 2006 r., I KZP 27/06, OSP 2007, z. 7-8, poz.92, s.570-572; glosa do wyroku SN z 26 listopada 2014 r., II KK 138/14, OSP 2015, z. 9, poz. K 81, s. 1207-1211).

Kolejna grupa prac Habilitantki dotyczy poszczególnych typów czynów zabronionych z części szczególnej kodeksu karnego. Zainteresowania te znalazły wyraz w następujących pracach: „Ochrona świadka w polskim prawie karnym” (we współautorstwie z A. Michalską-Warias, w: I. Nowikowski (red.), Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi, Lublin 2007, s. 54-66); „Przestępstwo zniewagi Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej” (we współautorstwie z S. Patyrą, Prokuratura i Prawo 2012, nr 3, s. 5-28); „Przestępstwo wykonania zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta na tle wybranych uregulowań prawa medycznego” (w: A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak (red.), Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga Jubileuszowa Profesora Mariana Filara, t. I, Toruń 2012, s. 431-455); „Odpowiedzialność

karna za przestępstwo zniesławienia (art. 212 k.k.)” (w: M. Mozgawa (red.), *Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej*, Warszawa 2013, s. 119-146); „Tak zwane przestępstwa okołoprostytucyjne (art.204 k.k.)” (we współautorstwie z K. Wałą, w: M. Mozgawa (red.), *„Prostytucja”*, Warszawa 2014, s. 72-94).

W kilku pracach Autorka zajmowała się problematyką rozwiniętą potem w rozprawie habilitacyjnej- przestępstw kwalifikowanych przez następstwa oraz skutku czynu zabronionego- „Przestępstwa kwalifikowane przez następstwa”, w: T. Bojarski, K. Nazar-Gutowska, A. Nowosad, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, A. Sośnicka, M. Szwarczyk, D. Firkowski (red.), *Rozwój nauk penalnych w sześćdziesięciolecie Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Materiały z konferencji naukowej: „Rozwój nauk penalnych w sześćdziesięciolecie Wydziału Prawa i Administracji UMCS”*, Lublin, 23-24 kwietnia 2009 roku, Lublin 2009, s. 37-49; „Spory wokół kwalifikowanych typów przestępstw”, w: A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska- Flieger (red.), *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, Lublin 2011, s. 267-285; „Wątpliwości dotyczące skutkowego lub bezskutkowego charakteru wybranych typów przestępstw”, w: A. Błachnio- Parzych, J. Jakubowska- Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska (red.), *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga Jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, Warszawa 2013, s.146-158 oraz glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 31 marca 2017 r., II AKa 450/16, dotycząca charakteru podżegania ze względu na kryterium skutku- *Studia Iuridica Lublinensia* 2019, nr 1, ss. 221- 230).

Habilitantka jest również współautorką komentarzy do kodeksu karnego i do kodeksu wykroczeń- T. Bojarski (red.), *„Kodeks karny. Komentarz”*, wyd.1, Warszawa 2006, ss. 746; wyd.2, Warszawa 2008, ss. 776; wyd. 3, Warszawa 2009, ss. 828; wyd. 4, Warszawa 2011, ss. 901; wyd. 5, Warszawa 2012, ss. 984; wyd. 6 Warszawa 2013, ss. 1060; wyd. 7, Warszawa 2016, ss.1105; T. Bojarski (red.), *„Kodeks wykroczeń. Komentarz”*, wyd. 1, Warszawa 2007, ss. 513, wyd. 2, Warszawa 2009, ss. 590; wyd.3, Warszawa 2015, ss. 682.

Autorka zajmowała się również problematyką odpowiedzialności nieletnich- „Rola środka w postaci umieszczenia w zakładzie dla nieletnich (zakładzie poprawczym) na tle innych środków stosowanych w sprawach nieletnich”, w: T .Bojarski (red.), *Problemy reformy postępowania w sprawach nieletnich. Materiały z konferencji naukowej: „Problemy reformy postępowania w sprawach nieletnich”* Lublin, 18-19 września 2008 roku, Lublin 2008, s. 145-164; „Projektowane zmiany modelu postępowania w sprawach nieletnich (we współautorstwie z A. Michalską- Warias), w: T. Bojarski i in. (red.), *Teoretyczne i praktyczne*

problemy współczesnego prawa karnego. Materiały z konferencji naukowej Lublin 26-27 września 2011 r., Lublin 2011, ss. 259-272).

Habilitationka jest współautorką publikacji przekrojowych pokazujących najważniejsze orzeczenia Sądu Najwyższego (we współautorstwie z P. Kozłowską-Kalisz: „Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu prawa karnego materialnego za I półrocze 2011 r.”, Prawo w działaniu. Sprawy karne 2013, nr 13, s. 175-198; „Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego z zakresu prawa karnego materialnego za II półrocze 2011 r.”, Prawo w działaniu. Sprawy karne 2014, nr 19, s. 247-275). Wykazała się w nich umiejętnością analizy orzeczeń sądowych.

Habilitationka jest również autorką innych opracowań, m.in. recenzji, sprawozdań (sylwetka Doc. Anny Gimbut w: A. Przyborowska-Klimczak (red.), Profesorowie Wydziału Prawa i Administracji UMCS 1949-2009. Księga jubileuszowa z okazji sześćdziesięciolecia Wydziału Prawa i Administracji UMCS w Lublinie, Lublin 2009, s. 63-74; recenzje książek: „Alternatywy pozbawienia wolności w polskiej polityce karnej”, J. Jakubowska-Hara, J. Skupiński (red.), Warszawa 2009, Państwo i Prawo 2010, z.10, s. 123-126; „Tożsamość polskiego prawa karnego”, S. Pikulski, M. Romańczuk-Grącka, B. Orłowska-Zielińska (red.), Olsztyn 2011, Ius Novum 2012, nr 2, s. 180-189- we współautorstwie z K. Nazar-Gutowską; sprawozdania z konferencji: Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego, Lublin 26-27 IX 2011”, Państwo i Prawo 2012, z. 5, s. 122-124- we współautorstwie z A. Michalską-Warias; „Aktualne problemy nauki o przestępstwie w prawie karnym Polski i Ukrainy”, Kazimierz Dolny, 20-21 maja 2013 r., Prokuratura i Prawo 2013, nr 12, s.192-199- we współautorstwie z K. Walą; „VI Lubelskie Seminarium Karnistyczne pt. „Eutanazja”, Prokuratura i Prawo 2015, nr 12, s.195-199).

Habilitationka jest współautorką opracowania o charakterze dydaktycznym „Prawo karne. Testy”, red. T. Bojarski, wyd. 1, Warszawa 2010, ss. 223, wyd. 2, Warszawa 2012, ss. 216.

Habilitationka ma duży dorobek dydaktyczny prowadzi wykłady, ćwiczenia i seminaria z prawa karnego materialnego, prawa karnego skarbowego.

III. Konkluzja

Dotychczasowa droga rozwoju naukowego i dydaktycznego pozwala przypuszczać, że dr Joanna Piórkowska-Flieger jest w pełni ukształtowaną i dojrzałą autorką, co uzasadnia

podjęcia odpowiedniej procedury zmierzającej do przyznania mu statusu samodzielnego pracownika naukowego.

Oceniając rozprawę habilitacyjną dr Joanny Piórkowskiej- Flieger należy stwierdzić, że mimo podniesionych drobnych uwag krytycznych, stanowi ona znaczny i oryginalny wkład Autorki w rozwój nauki prawa karnego. Pozytywnie trzeba również ocenić dorobek naukowy Habilitantki. Jest on wielowątkowy, publikacje są na odpowiednim poziomie naukowym, co potwierdza choćby fakt opublikowania ich w renomowanych (recenzowanych) czasopismach naukowych. Należy stwierdzić, że zostały spełnione wymogi przewidziane w art. 16 ust. 1 ustawy dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j Dz.U. 2017, poz. 1789), co uzasadnia dopuszczenie dr Joanny Piórkowskiej- Flieger do dalszych etapów w przewodzie habilitacyjnym.

/Magdalena Budyn-Kulik/